ה מ א ס ף

לחדש איר תקמ"ו

א

שירים

לכבוד

פגכיר המהולל חיש מבין וסופר • ה"ה ריעי ואהובי החלוף והקנין המרומם, כהר"ר דוד פרידלענדר כ"ו • יום כבדכי בהעתקתו החשכונות, כי העתיק תפלות ישראל במליצה נאה ונקיה, ללשון המורגלת בפי יושבי הגלילות הללו • למען גם הנשים והטף, גם כל מי שאינו מכיר לדבר יהודית, יבינו מה שמוציאים מפיהם, ויכוונו לבם בתפלתם • על כן לכבד את מכבדי כתבתי הטורים האלה, זכרון יהיו על נדקתו תסר עשה לישראל בעמלו זה •

יוֹדֵךְ בֵּית יַעֲקֹב דָּוִד אִישׁ שֶׁכֵּל־
כִּי טוֹב תַּרְגּוּמֵךְ, צַחוֹת דִּבַּרְתָּ
עִם מֵלִין בִּלְשׁוֹן אִישׁ לִבּוֹ חִבַּרְתָּ
מֵעֲלָגִים אֵין בִּינָה לָקַח הַסֵּכֶל־

* *
* *

כְּרֵחַ יְגֵהּ בַּחְצִי הַחֹדֶשׁ
נָגְהוֹ עַד כִּי פָנָיו אֶל מוּל הַשֶּׁמֶשׁ
בֵּן נִגַּה תַּרְגּוּמֶךָ הוֹכִיחַ אֱמֶשׁ
כִּי פָנָיו יְשָׁרָתָ אֶל מוּל הַקֹּדֶשׁ

* *
* *

אַךְ אֶל הֵיכַל קָדֶשׁ תַּעֲלֶה עַתָּרֶת
גֶּבֶר מוֹצִיא מִלִּין לֹא לוֹ נוֹדָעוּ
פִּיו דוֹבֵר וּבְקִרְבּוֹ רוּחַ אַחֶרֶת

* *
* *

תַּרְגּוּמֶךָ דָּוִד מֵבִין כָּל רוּחַ
הָבֵן שִׁיר וּתְהִלָּה מָנוּ נִפְלָאוּ
כָּתְבָתָ דֵּי בָאֵר חָרוּת עַל לוּחַ

ברלין ניסן תקיט לפ"ק. רעך בנפשך
כפתלי הירש וויזל

ב

מכתבים

דבריחכמה ומוסר

אשר קובצו מעבד הלומדים, לבקשת ידידים, לתועלת התלמידים,
לשמוע כלימודים.

ברוך חכמה הוריתיך, הדרכתיך במעגלי יושר.
משלי ד' י"א.

אליכם איש אקרא, מורי התורה ומצותי העדה,
וקולי אל בני אדם, אשר תנן אותם אלקים
בניכם, בלחמרי אל תחשבו רחשונות וקדמוניות אלי תתבוננו,
מיל כי יגוד אל תשיתו לב, לשמוע קול הסירים תחת הסיר;
כי תוח עלה ביד שכור ומשל בפי כסילים, האומרים לרע
טוב ומחזיקים מועשה אבותיהם בידיהם, ואין להם על מה
לשענן, כי אם על אביהם אשר ילדם, וכעורים ינשאו קיר,
ולא דעת ולא תבונה לאמר: אבינו הראשון חטא, ולא ידע
ואשם, או היה מוכרח במעשיו מעול ברזל, אשר נושם
בימים ההם על מחרי האומה. תנן לה' אלקיכם כבוד עתה
אשר שום החכמה יגל על הארץ בדור החכם הזה, טרם יחשיך
אור בניכם וטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף; כי כאור
בקר יאיר שום כל היום, ובוקר לא עבות, הוא אות
על מיטב היום.

אמת משל היה, כי אין חכם כבעל הנסיון, ואמת
הוא, כי כל ימי נשטערתי על ימי אדמי, אשר
אלפו כמו רגע, ויאבדו בחפץ תקוה, ולא למדתי חכמה,
מאשר בימים ההם הכל נשכח מחומתינו, אשר נרשה מהסתפק
בבתי הלימוד ומחקות בגל החכמה, והיו בעינו כנטישים בל
נטעו,

מטעו , כל סורס בארץ גועש , ולף כסף בעס וייבעז ;
ולכי בתוך הגולה , גולה וסורה וכמקרה הכסיל גם לכי יקרכי ,
ולומר לבב בלתי ותוחלתי !

אחר כל הדפרים החלה לומה לחלקי יעשי , לשר נחכי
בחורת מיסור , לחר הגישי לימי העמידה לטעוס
בקלה המטה לשר בידי מיערת הדבש המוטף מנועם לשוכנו
הקדושה (לשר כמודע , לה יכרעו כל לשונות הגוים) וכבוקר
יעיר לי לוזן לשמוע בלימודים ועיר עם ועיר עם , עד לשר
לבקשת לחי ודעי העזתי לכתוב מפט מזער , והם הם לשר
העירו לת רוחי לעלות ולרחות במחמדי הזה , להועיל כפי
כחי לכל כוסל , ועל זה קרחתיו דברי חכמה ומוסר : יען
כי כך היח מובתיכו וכך יפה לכו ללמד לת בניכו חכמות התורה
לשר תכוח בראשונה ולחריה ימלו יחתו מוסר השכל , לדק
ומשפט ומסרים , לשר בלחרונה ימצו לדעליהם , לחיים ולים כלשר
תעיג ידו , ולשר נדבו לבו לקרבה לל המלחכה לעשותה .

אחלי יכוהו לימות לל כל קורח דברי החגרת הזות לדוך
לותי לזכות : יען כי לח עלה על לבי לעשות
לי עס כסס גדולים לשר בחרן : לך מלהבתי לרחות שלום
לחי ושלום ילון לדס לחן קדשים לשר ברגליהם ולהודיע מחשבתי
בלימודם בחכמה ומוסר . ולס ימלח תמלח בידי דבר מה ,
לשר לח ייסר בעיכיך , הוכח תוכיח לת עמיתך , ולח תשח
עלי עון לשר חטח ; כי לכי מוכן ומזומן לבטל רלוכי מפני
רלוכך , ולף כי להטות לחרי רבים לשר דעתם לעבדם
פטרות לי .

ואתה קורח כעיס לדריכני דרך זו לחלך , כי לעשות
רלוכך חפלתי , ולתה תבחר ולח לכי .

שלשה המה מיטיבי לעד בחכמה , ולרטעה ,
מיטיבי לבת במוסר , הנה הכס שבעה מיטיבי
מעם בארץ יון , לשר גללו תור מפבי מוסך , ובארץ צלמות
ולח

ולא סדרים, תור נגה עליכם, ויתר שהיו מכמיס עוד למדו דעת לא העם במוסר בשכל על דרך שחלת הרב ותשובת כתלמיד, ומה שלה נר זה להאיר עיני הנערים, אשר בהלך ירחו תור: אם כן מיסוד כאשר הורנו הרב המורה נקבל דרך אמת מכל אומרו, יפת תלקים ליפת ויטכון באהלי שם, והיה לנו ליד ושם במאמריהו זה (ל) אשר נכתוב ללמד בני יהודה קשת הלשון וכוונו פיהם על יתר כל לומה ולשון, באשר מבאר מים חיים נשלמו, ומימי המקדש ינלו, והיה פרים למאכל בארן הלזו הנשמה, ועליהם לתרופה בארן החיים, וכל דולניהם יכירום כי הם נטועים שורק כלה זרע אמת, זרע ברך ה" אשר הבדילם בתורתו וקדשם במלותיו מעשה ידיו להתפאר "

ובראש אמיר אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי
ואתפלל אל אל עליון אשר הופיע מהר פארן
ובחר בנו מחד לשבתו, ישלח עזרו מקודש יחזק ימיני למחכני
לו יחזק במעוזי יעשה שלום לי, שלום יעשה לי, זה המלי
אחרי התפללי אל צור נוחלי "

אלהי אבי בעזרי, אלהים ה" צזרי
עתה האל האר נרי, חובי סלח שלח צרי
חבוש חנק הרוג יצרי פרוק עול שם על צוארי
אז יערב לך שירי, עת כי תבוא על שברי "

הא לכם, זרע קדש מקל עוז, לבני תפארה, אשר עלה על לבי לכתוב על דברת חקירת הנערים, כל כת וכת לפי למדה; והיה בידכם לקו לדק ולחשקולת מסמט, אשר בו תעודו חלף לחלף חכמה, ובניתם באשר עם לבבכם פטוב בחכמה יבנה בית, ובתבונה יתכונן ובדעת חדרים ימלאו "

ראשית

ל) כאשר עשה האדם הגדול בעתקים בעל הכוזר, ואחריו הדב בעל כוזר שני, בעל שומר אמונים, ועוד שלמים וזכן כנים אשר בתן אחריהם "

ראשית החקירות.

רב. בני ותלמידי! הנה כלו העת, אשר בו רצוני העם וקליטי העדה נוסדו יחד לשמוע אשר למדתם להועיל מיום בואכם אל המקום הקדוש הזה: וכל העם אשר סרבליהם הכם כוטים חוזן לאשר תשאל, ולאשר תשיבו, חזרו עתה כגבר חלנכם; ואם חכם לבבכם, ישמח לבי גם אני: רחוקן בכורי אתה תשאלך והודיעני: מה היא החכמה?

ראובן. ראשית חכמה יראת ה".

רב. ומה הוא יראת ה"?

ראובן. הן יראת ה" חכמה.

רב. אתה בעיני כמתעתע, בהשיבך על השאלה עם השאלה עצמה?

ראובן. שני הדברים היקרים האלה הם קשורים יחד כשלשלת בנחלת, וכאשר בגוף ואל יתהלל החכם בחכמתו, כי אם השכל וידוע את ה": ולא יקרת ירת ה", כי אם החכם יודע את אלהיו.

רב. איכה יוכל קרון מחומר לידע את יוצרו, אשר הוא אל מסתתר, ואשר מלאך בשמיו לאשר לא ירצה בחדש ומי?

ראובן. כנים דבריך, מורי ואלופי, כי בני האדם לא יהרסו לעלות אל ה" להכירו מצד מהותו פן יפרוץ בם; וזה אשר למדנו רבותינו במשל הנגבד, אשר מצלו על הארבעה אשר נכנסו לפרדס, והפילוסוף בחמרו, אלו ידיעתיו היותיו: אך מובתינו היו להכיר בורחנו מצד מעשיו, כאשר הורנו בעל חובת הלבבות בתפילתו היקרה: אלהי תדעך מזה שלא תדעך, נפתרת

כסתרית זלח תרחה, והכל ממך מלח; והיה כידוע הנכונה, בהיותה מן המאוחר אל הקודם.

רב. פרש עתה דעתך בהדרנה?

ראובן. הנני ועליתי בסולם מוכה תרלה ורחטו מניע הטמימה, ומגדרי לחזה אלוה. כרחותי טבע וחומר היסודות חוזרים חלילה, הגלגלים, המאורות, כוכבי השמים, זכל כסיליהם יומם ולילה לא יפגותו, ומוכרחים במעשיהם; לגזור לומר כי נבוה מעל נבוה סומר ונמוכים עליהם, ומעלה ברעיוני משפל מנכי לרום שמיו לידע ולהודיע, כי הוא הכורח, הוא החל, הוא היוצר תחר לא סר מהיות, לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה.

רב. היטבת לראות; זה הלחר *) הנרמם אנינו רחש המחמיצים ועלה בסולם הזה, כחטר הוריתיך, והחמין בה" ויחסבה לו לצדקה; אך לא כל הדעות שוות, ואין כל אדם זוכה לבקש גדולות כאלה?

ראובן. כך למדתני, מורי ואלופי, האדם הגדול בענקים ידע את כוראו בלא קדימת ידיעה, ומלך מעטיו; אך אנחנו ידעמיהו מחטר אבותינו ספרו לנו פועל פעל בימיהם מימי קדם.

רב. אם נחוק מעשה אבותינו בידינו, נהיה גם אנחנו ככל הגוויים ונקבל אחר בבלו רחשונים, ונעולה על רוחם, ונכחר את אלקי הנכר, אחר עבדו אבותינו בעבר הנהר?

ראובן. חלו זכיתינו בעבוד את ה", כי אלקים קדושים הוא, אחר נקה את אברהם, ודבר אליו בה אל פה,

*) בלחר, ר"ל בעיני המוקדם ע"י המאוחר.

פה , נגלה ליצחק , ובחר ביעקב , והדברים האלה נודעו לחכותינו יונתי מצרים ליש מכי ליש ; ועם כל זה לא שמעו אל משה , עד אשר עשה לעיניהם האותות והמופתים , וימרו על ים סוף ; עד אשר ראו עין בעין , כי ה" נגלה אליהם , ולא האמינו כי ידבר אלקים את האדם וחי , עד רואם כבודו בעיניהם , ושמעם בחוזיהם את אשר דבר . אם כן תמוכתינו היא להבה תלויה בדבר קים , אשר ראו עינינו , ושמע לבנו את כל מעשי האלקים , עליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע .

רב . אם כן אם לא ראינו לא האמנו ? ומה ביניכו לשכנינו משפחות האדמה , אשר הורגלו לשרת עץ ואבן ?

ראובן . שאל נא לימים ראשונים , אשר היו לפניכו , הנסה אלקים להוכיח לעמים רבים על אמונתם ? הוא הביא המבול על העולם , על אשר השחית כל בשר את דרכו על הארץ ; בלל שפת בוכי המגדל , על אשר נבה לבם להשמית : הפך סדם ואמוריה על רודפם ענייי עם ונאון שבעת לחם !

רב . ומה יצא לנו מן הכלל הזה ?

ראובן . מן הכלל הזה נבין , כי אחרי אשר אבינו הראשון מרה מצות בוראו , בעטותו באמרי תאוותיו הגופיות , לא זכה להבתן לו תורה ומצות ; ולא כתחייבו הוא וזרעו , כי אם בשעט מהם , והם שבעה מצות , אשר הם טבעיות למין האדם , כאוקים אשר נטע הטבע בשאר מיני החיים , אשר הם לקיום הכוג ולתועלת המין , זכהם יזכה לאכול הפרי בעולם הזה , והקרן קימת .

רב . אם כן נאמין כי כל בני אדם יזכו לחיי העולם הבא ?

ראובן . אני רואה כי אתה מנסה אותי , אם שכחתי אשר למדתני , או אם הלכתי בשרירות העם , אשר לא ידעו את ה" , ואת המעשה הטוב אשר עשה ? אם כן אפרש מה שלמדתני על הענין הזה , ומה שהועילו לימודי

למודי המפרים לאמר הוריתני • למן מלמדינים , כי פועל אדם ישלם לו כורחו בשכר ושוכח הרחוי , וכי אין משוא פנים בדבר , ועובד אלקיו יעומד לשכר , והמורה יעוכב , ושופט כל הארץ יעשה משפט לכל כקטון כגדול : אך מסידי אומות השולם יזכו לחיי העה"ב כפי מעשיהם , ואנו כפי מעשינו כאשר גס בחומתינו כל אשר בשם ישראל יכונה , יקבל שכר על מעשי התורה המוטל עליו והכתוב והלוי יטול מוסף על זה שכר עמלו במצות הקדטן ושאר הדברים המוטלים עליו : באשר בארץ הלזו אורע נן המלך לא יטול פרס כשוער הסף , ושומר הסף לא יקבל שכר כסופר המלך , ולא הסופר כמשנה ; סוף דבר לפוס נשרש אגרש •

דב • היטבת דבר : כל הנקרא בשם ה" ימלט , ודי לכל נוצר להודות במציאות בוראו , ולקיים ז" מצות המוטלות עליו ; אך אנו אשר בחר בנו מכל עם חל עלינו חיוב כל המצות : אם כן מיפות הגידה נא לי כל הגדולות הנמצאות בין התורה הזאת, אשר שם משה לפני כל ישראל ?

ראובן • התורה האלקית הזאת תמוך על אהבת האל ואהבת הבריא ; ככתוב ואהבת את ה" אלהיך , ואהבת לרעך כמוך •

רב • רחוקן בני ! רחה רחיתי כי ה" עמך השם אל לבך וכל אשר למדתיך , דע את אלקי אבין , ועבדהו בלב שלם ונפש הקבלה , ובכפש תכלה מצד המקירה ; והוא ירחיב לבך בידיעתו וינלו לך סודות הבריאה , ונטבע, נתמצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם •

החתימה בדפים הבאים •

גיוד יפקד מקומם

ה

בקורת ספרים חדשים

תפילות ישראל חלק רחצון הכולל סדורן מכל הנוסחאות כל"ק, חלק שני הכולל סדורן מכל מיני הנוסחאות מתורגם לאשכנזית, ברלין בדפוס אחרת מינוך בעו"י שנת תת"קמ"ו לפ"ע.

גבעתי דער יודן חויף דעם נאכני יאהר, איהרזעלט חוכד מויט יערקלעהרכדן נאמערקונגן פרוינען פון **דוד פרידלענדר**. ברלין, איס פרלאג דער פרייא טולי, שנת תת"קמ"ו לפ"ע.

שרים שהן אחת היא סדר התפלה מכל הנוסחאות מתורגמות לאשכנזית ע"י החלוץ התורני ר" דוד פ"ל כ"ץ, צוזע בשערים שמו. יצא הספר הזה מתחת מכבש הדפוס בחודש האחרון הוא לאחדשי הנוסחאות. תוארו יפה, תיבותיו טוב מזוג, כמזתו קס"ב עלים החלק הא", דכ"ח בחלק הב", תרכו שמיבית העלה, מקמו בעד ג" ר"ט ק" גדולים פרייסס קורענט.

בבר אמרו **תפלה בכל לשון**. והיה תשובה נאמת לאותן האומרים מצוה להתפלל בלשון עברית להיותה לשון קודש. ועשו בחנוכת החלה בטעם כגוי זה, בחנכת מקודש תואר לנשון, וזה תינו בפי מחנפי הלשון (*) כידוע לדוברי

---

*) א" מפלא ומקל כתואר שהוא קדוש לא קודש, ב" יותלת מין סם לשון שהוא מין בקבוצ. ועוד ראוי לדבר מחכמי קודש בנחיצת פשיטות הנשאר תמיד לשם קודש, וכך אחרו בת"כ על יומתר בתוכת נר קדש שיהי תשל קדש וכך כל כיוצא בהם ועוד שמין להבדיל בין נשאר לנברא.

לדוכרי נמות • אך שיעורו לשון של קודש , כלומר שבא בכתבה התורה הקדושה • לומנם אם יש לאל יד איש להבין לשון קודש בלשון עמו אשר נר בתוכם , ורוצה לתפלל בלשון התורה ליותה מניחה אליו , הרשות בידו • אבל לאותן האנשים המצפצפים בפיהם מה שאינם הוגים בלבם , והמה בע"ה הרוב בתוכינו בית ישראל , באים מאשה , בקנין כדל , כלומר כאינו לומד , כרב כתלמיד , בודאי שמן הראוי למחות בידם , ולאמור להם שתפלתם אינה עולה להם , פנול הוא לא ירצה , בשעת התפלה במקום הקרבנות שמחשבה זרה פוסלתן , וכך אמרו תפלה צריכה כונה ואף שרבו אנשי לבב עקם ופתלתול המסלפים המאמר הנעים הזה , מכאריס אותו ע"ד שתפשר להתפלל בבטוי שפתים לבד , ובדבריס שעשינם בלתי נודע למי שאומרם , רק שיכון לבו לשמים , הנה בכל זה הוא דבר מפורש שאין צריך חזוק לברי דעת וברי לבב , שאין כונה בלי הבנה • ולכן נכרך את הרב המתרגם הנ"ל לאל עליון על אשר נדבו לבו לתרגם התפלות ללשון אשכנזית שפת ארץ מולדתנו ודבקת עם אשר אנו יושבים בקרבו , בלשון ברה וברקי , ובאשר הטה המקומות הצריכין באור , למען לא יהיו עוד רוב בני ישראל דובבים שפתי ישנים בלתי מבין , כי אם יתעוררו ברוב תעצומות בהשתדלך בנפש ולבם לפני יוצרם לטוב לבם • כי אף שבמעט בכל דור ודור קמו אנשים לתרגם התפלות עבור הנשים הבאות בית ה" להתפלל , הנה הברת פניהם ענתה בם שמדלי חכמה ומדע הועתקו , כי המלאכה היתה ממנה בימים הבם בעיני לומדי העם אשר נבה לבם מלכתוב סביר שימה בפי הקהל , ואף כי פי הנשים , ולזה עזבוהו לדלי עם הארץ אשר לחרי בנעם לבם הולך , והמה עלגי לשון וכלשוני שפה ידברו למרבה הקלס והבזיון , ומפיו מבית לידי חטא , כי נעלה בפח הקורא בהם ובדבריהם , עד שבהיותה התפלה לטורח ולמשא בעיני בנות ישראל היודעות כלן לדבר לאות בלשון העמים ולא יכירו לדבר יהודית • לא כן ה"רמ"ן ה"בל , איש נכבד מאוד ושר וקצין בעמו , תורני ואוהב חכמה , איש משכיל ונבון לחש , אשר בכל חלקה לא השיב ידו מלעזור לעמו מצריו , היה משמיעתי לשון המתבלים כרס ה" הוא קס וסקל המסלה וייסר ארחות עקלקלות , למען הנעים התפלה בעיני כל העם , כאשר ירחה הקורא כן בתרגומו הזך והבהיר , כן בפירושו המפורש דבר ושוס שכל להבין כונת מתקני התפלה על בוריה • ולכן לא שמר המלות כי אם הכוונה לבד , כדרך המתרגם היותר טלס במלאכתו

במלאכתו שהעיר עליו ה"רמב"ן בהקדמתו לתרגומו על התורה ז"ל דמיון זה נסיר קבלת שבת המכוכה לכה דודי במרוז ד" יתרנם עמי (דיין בפלך מיוש דיין שמוש) והוא גרמה כור לכאורה, אבל בחמת הוא כונת המשורר, כי אמר אל העיר המלובה הכונכרת בפ" הקודש לבעי בנדי תפארתך ומה הן בנדי תפארתך עמו כלומר עם המשורר, ומה כתה מאוד לכוכה בדרך המליצה להיות בנדי תפארת העיר, ואין כאן להאריך בזה, אך אבואר במילים מעטים ד" רחיות לפי" זה אי היות הדבור בכל העיר מגמב אל העיר לא אל העם ב היות מגמל לבעי מגמל נקבה כ"ן עיר לא כן עם שהוא לשון זכר. דומה לזה בתפילת רחם בסבם במאמר וכבן תן פחדך ונ" תרגם בכן שיראנן (בפלי זה לאיבכיתע ווית ווידך), הבה בתיבות (בפלי זה) הוסיף הפלים מלילה המאמר לאמור ויעשבכל הגויים אנדה אחת לעשות רצונך ולעבדך בבו שידענו לנחמנו עם בדיתך ונו" וכן בתפלת נעילה בסגיל לתרגם אתה הבדלת (אבר דוח האפט). אבר בזה המאמר עם המוקדם בחופן כאה וכעים לאמר בלתך לפילו מותר הגדול שיש למדם מן הבהמה אין כי הכל הבל, ואין לו להתגאות עליו, אין זה כי אם אתה הבדלתו לעמוד לפניך לשוב לו וא"כ איך יאמר החומר ליוצרו מה תפעל. וראיה כאלה אשר מי יוכל לספור לותם. אבל מי יתן ואדע למה יצא הדבר בפירוש הפיר לבעת אל אדון על כל המעשים מידי הפשוט להביט בכוי אותו על עולם ולא על האדון? ואם הוא רחוק, הלא במלא בחוכו הרבה במקרא כאשר הרחה הר"אב"ע בכמה מקומות, ובפרט שכל הבכויים הקודמים לזה והבאים אחריו סובבים אלין. גם את זה רציתי בפסוקי ויתן לך תרנום כי גאל ה" את יעקב ובישראל יתפאר (דעך דער עוויגי ערלעזט ניינט זיך יעקב; הגרליך אין ישראל), ולא מלאתי טעם לו, זאמרתי שבנה היא היוצאת מתחת הדפוס להקדים המאמר והרחוי (דער עוויגי ערלעזט יעקב, ניינט זיך ישראל) אין, אלא שלא נרשם בלוח הטעות, הבה שגיאות אי יהין כאן.

בבאורו לפרקי אבות הלך הר"ם בעקבות רבינו משה בר מימון, כאשר העיד בעצמו בחלק האחרון להקדמתו היקרה מפו, כי יש בה דברים טובים וכוונים מאוד על ענין התפלה, אשר יאדכו מלהעתיקם פה, אבל לא אמנע מלקצר ולאמר שזון מבנו "שהתפלה היא הבחינה שיעריך

„כל איש ישר על ההצטרפות שכיבו לכון קומו המטיב לו בכל שעה,
„ושכיבו לכון הכריות ומה שחייב לכם מפלת היותם כלם כני
„אב אחד, והמשפט שיעשה כינו לכון עצמו על פעלותיו
„ומעלליו, לרחות כעין שכלו, אל תוך ימיו שעברו למען
„השמר כאותם הבאים מן הפגעות והחטאים שעקם נם בשכבר
„העתים וגו'" ואומר אכי שטעם שם תפלה שהוא על
הסורלה הזאת מפייעו, היות סורסו פלל והוא גרדף לעכין
שפט כדכתיב ופללו אלהים. כמיטב המעוט הזה כן מיטב
האחר, כלו מחמדים, דברים הראוים שיכתבם כל איש על
לוח לבו לבלתי שכוח אותם כל הימים. ומודי דכרי זכור לזכור
עוד עכין הצורות חרותים על לוח נחשת ונדפסים לפני שעך
הספר, מלאכת אחרש מהיר במלאכתו. הכנור הוא כנור
דוד המלך ע"ה אשר שר בו את מזמוריו, והוא סימן ההודה.
מגדו כלי קטורת עומד עלי מזבח ועשבו עולה, והוא סימן
התפלה, ע"ד"כ תכון תפלתי קטורת לפניך; מחזוריהם
המסך, והוא סימן הקודש. שלש אלה נכללים בזה
הספר המכוכה בשם תפלות ישראל.

סוף דבר, מי יתן והיו הספר הזה ביד כל איש מישראל
להסיר העקמומיות שכלבות ולמרבה המיסור והשלום
לאין קץ.

ו — — ע — —

ד ב ר י

עדת המאספים אל קוראי מכתבם הנחמדים וחנעימים.

הנני יודיעים שנית נרתת וחיל ע"ד תגרת אחתי השומרוני
(חדש אדר א' העבר) אשר שלח לנו הסכמת הרב
הגאון המפורסם דק"ק פרחג כי" על תרגום ר" אסתן גלוגא,
נדפוס כאשר יראה שרם גמר בספר בשנהן העברה. והנה
נהשלנו

כבהלנו על המרחה ברחותנו כי כנים כל דבריו בתגרת הנ"ל . ולולא הבטחתנו לפרסמה ברבים כשתבוא לידינו , הסתרנוה מפני כבוד הגאון הנ"ל וחכמיו . וח"ו לעורר מדנים ולהקל כבוד גדול בישראל , כי כל דרכנו שלום ואמת . לך אחת דברנו ולא כפנה , ואם שגינו למען האמת שגינו והי' באמת לנו מחסנו .

והנה לפניך הקורא החכם ! העתקת הסכמה הזאת מלה במלה . לא נשתנה בה קוץ של יוד . ואולי ברחוק לומה בעין חוקר תחשוב לבך כמו שחשבנו לכתחו , וזה : כי להיות תרגום החומש בלשון עם זר דבר קטן וקל בעיני חכם תורניי כמותו , לא בטל עליו לפילו רגע אחת ונתן רשות לאחד מהפחותים שבהמוסתי כליו לעבור על דברי המתרגם ולכתוב הסכמה על שמו . והוא כתב מה שעלה על רוחו בהשקפה ראשונה . וח"כ הרב הגאון נקי , והשגיחה על תלמידו . כן נראה לנו . ויעיד עליו רוע המליצה .

הסכמות אדמ"ו הגאון הגדול המפורסם גאון ישראל מהו' יחזקאל סג"ל לנדא נרו"י בע"הם ש"ות נודע ביהודה וספר צל"ח בצירוף בי דינא רבא נר"ו :

להיות שהחומש עם כאר משה ליכו מספיק ללמוד מתוכו עם הכי יכוקי דרדקי כי המחבר לא ידע לשון דייטש כהוגן ומתוך כך כתבמו קצת בדוריכו לעיין בספרי הביכל אשר לא יתכן זה כי ידוע כי יש הפרש בכמה מקומות אשר שיכו בפירוש המקרא

המקרא לטעמים אשר היה להמחבר ההוא כי לא
היה מכוון עמינו אחינו בני ישראל אשר התורה
מקובלת בידינו מדור דור עד משה רבינו ע"ה
והורגלנו לפרש הפסוקים מבלי פנים כלל רק החמת
לחמיתו ומתוך שלא נמצא בלשוניו פירש נכון בלשון
לעז בלי שיכוש התחכמו עוד בדורינו לתרגם המקרא
בלשון חשכנזי • ואולי הי' כוונת המחבר כדי שלא
יהיו לחפש בספרי הניכל ורבה לתקן לפי דעתו
אבל בחמת אחינו רואים כי אין כאן סוס תיקון
והגער בטרם ידע מאוס ברע ובחור בטוב כבר נפסח
כל טוב טיב לשון הקדש ממנו כי מתוך שהמתרגם
ההוא העמיק שפה לדבר בלשון חשכנו עמוק מאוד
שלא הורגלו בו כי אם הבקיאים ביותר בדקדק
לשון חשכנזי ומתוך שכבד על הנער להבינו צריך
המלמד המלמדו לעסוק עמו רוב היום להעמידו על
דקדק לשון חשכנזי ומתוך כך פנה היום ונשאר הנער
ערום מעקרי התורה וגם מחמת שלא העמיד פירש
המלות על כל מלה ומלה רק על המשך המקרא
כראוי' לכל מעתיק ספר מלשון ללשון כמבואר בהקדמת
המעתיקים פירש המפרשים לחרמ"ס מלשון הגרי
ללשון עברי וכן התנהג המתרגם הנ"ל בתרגומו וזה
הי' קצת נכון אם הי' מקדים שתרגום זה הוא
לגדולים שכבר למדו וקראו ושנו אבל עכשיו שפשט
תרגום זה אצל קצת המבקשים דוקא ללמוד עם
הילדים תרגום זה ומתוך כך נהפוך הוא שהילדים
תכף בילדותם מוכרחים לבלות זמנם בספרי עמים
כדי שיורגלו בלשון לא חשכנזי כדי שילמדו את"כ
התרגום ההוא ובעשית תורתינו כשפחה המשחשת את
לשון חשכנז שיתפשט בדור ופירש המלות של לשוניו
העברי היכם יודעים ואף אם הי' כוונת המתרגם
לטובה כאשר הזכרתי למעלה כי כן מוכח עליו
לדון את כל החדש לכף זכות וק"ו לאיש המפורסם
לחכם אבל מה נעשה לתחלת המחשבה אם סוף
המעשה בהפך לרועץ ולדעתי המתרגם בעצמו מתחרט
על שנעתו כזה והגה נתעורר פה ה"ה מוה' וזסמץ
גלונא להדפיס תורה וחמש מגילות עם פירש חשכנזי
על המלות ולא כטה מפירש של המחבר ספר מלים
כלל והוא לשון חשכנזי בלי פיכוס אבל לא עמוק
וכל

וכל יהודי יכול להבינו ובזה יעלה ביד הנער תכף בילדותו לדבר עברי וגם לדעת תכונתו כהוגן וגם עיקר לא חסר על כספו לשלם לבעלי הגבה להגי' היטב וגם הוא עצמו השגיח על ההגה ודיקד וטעמים ותפ שלי תפשר להבינל מצגיחות בהגה עם כל זה יש הפרש בין רב למעט ולכן חכו מחזיקין טובה לה"ה מהו' זוסמן הכ"ל על זה ואמרינן לפעלא טבא ייסר כאו וחילו ותפן ה" בידו יצליח ולמען לא יהי' שלוחי מלה ריקון במתוכם תגאנו נוזרים בגזירת התורה ומקרא מלא דיבר הכתוב לרור תשיג גבול ולכן תגאנו מטילים גודל רבה על כל מדפיסים בכבי עמינו בכל המקומות שהם שלא להדפיס החומש בן לבדו ובן עם חמש מגילות עם פירוש הזה משך שמנה שנים מהיום והעובר ליקום באחרון ואחרית ה" תהי" בכיתו והשומע לדבריו יהי" שלו' בהיכלו ובדרכת ה" בכיתו תיש תשר בברכתו דברינו תלה יו" ג" י"ג תמוז תקמ"ה ליק"ק פרנק׳

הק' יחזקאל סג"ל לנדא

הק' מיכאל בערן

הק' יעקב ג"ב

הק' אלעזר פלעקלש .

צ ו ר ת .

הרב המחבר הגלגי המפורסם מ' **משה** בן ר" **מנחם** זכר צדיק לברכה מרוטה עלי לוח נחצת מהחומן **האזע** בברלין , תחרי הגיור של החומן **פריש** גייר המלך , תחת ידיעו למכרה בעד ח' גדולים פרייסים קורלאנט והרוצה לקחתה יבקשה אצל ר" יצק חייכל .